ИСТОРИЯ АРХИТЕКТУРЫ

УДК 72.03; 347.787(476)

АКТУАЛЬНЫЯ СРОДКІ АРХІТЭКТУРНА-МАСТАЦКАЙ ВЫРАЗНАСЦІ СУЧАСНЫХ КАТАЛІЦКІХ ХРАМАЎ БЕЛАРУСІ

д-р мастацтвазнаўства Т.В. ГАБРУСЬ
(Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, Мінск)

Аналізуюцца ўзаемадзеянні традыцый і інавацый у архітэктуры больш за 80-ці сучасных касцёлаў Беларусі. Выяўлена, што прынцыпы формаўтварэння ў сучасным будаўніцтве каталіцкіх храмаў абумоўлены дамінаваннем ідэалагічных стэрэатыпаў канфесіі, якія арыентаваны на гістарычныя заходнееўрапейскія стылі, а таксама на этнічныя эстэтычныя стэрэатыпы. У мастацкай мове сучасных касцёлаў назіраецца свабодная інтэрпрэтацыя гістарычнай архітэктурнай класікі, акцэнтуецца пластычнасць формаў, асіметрыя, сэнсавыя інверсіі.

***Ключавыя словы:** сучасная архітэктура каталіцкіх храмаў Беларусі, канфесійныя і этнічныя мастацкія стэрэатыпы, традыцыі і інавацыі.*

Гісторыя эвалюцыі дойлідства сведчыць, што пры ўсёй разнастайнасці творчых праяў іх дыялектыка грунтуецца на ўзаемадзеянні традыцый і інавацый, якія ў рэшце рэшт складаюцца ў дастаткова стабільны і пазнавальны прынцып формаўтварэння альбо стыль. Паняцце стыля ўключае не толькі мастацкія асаблівасці пэўнага жанру, напрамку, эпохі ў дойлідстве ці культуры ў цэлым, але і індывідуальную творчую манеру аўтара. Сродкі і прыёмы выяўлення архітэктурнай задумы, якія выкарыстоўваюцца свядома ці на падставе існуючых стэрэатыпаў, забяспечваюць новую мастацкую цэласнасць і самабытнасць твораў у агульным гісторыка-культурным кантэксце. Сучасная архітэктура адмаўляецца як ад простых геаметрычных аб'ёмаў мадэрнізму, так і ад дыскамфортнай для чалавечай душы аднастайнасці і механістычнасці функцыяналізму, а таксама культу тэхнікі і канструкцый, уласцівых сучаснаму "хайтэку". У эпоху постмадэрнізму архітэктурная творчасць можа быць не толькі сур'ёзнай, ідэйна насычанай, але і гарэзлівай, эпатажнай, падражальнай, заснаванай на стылізацыі, імітацыі запазычанага стылю.

У сучаснай архітэктуры ў цэлым і сакральнай у прыватнасці эстэтычная канкрэтызацыя аўтарскай задумы вырашаецца з дапамогай мэтанакіраванай камбінаторыкі сродкаў вобразнай выразнасці, якая практычна бясконцая ў сваіх інтэрпрэтацыях. Мастацкая мова найноўшай архітэктуры заснавана на прынцыпах кантэкстуалізму – складаных асацыяцыях, зашыфраваных сімвалах і кодах. Яна звяртаецца да архетыпаў, метафарычнай вобразнасці і знакавых формаў мінулых стыляў, сімвалічнай арнаментыкі і колеру. Пры гэтым ёй уласцівы неабмежаваная фантазія і тэатральны пачатак, выдумка і гульня, пры захаванні павагі да гісторыка-культурнай спадчыны і навакольнага прыроднага асяроддзя.

Для выяўлення асноўных характарыстык мастацкай мовы сучаснай каталіцкай архітэктуры Беларусі намі ажыццёўлены мастацтвазнаўчы аналіз звыш 80-ці касцёлаў, пабудаваных у 1990–2000 гады. У аснову архітэктонікі большасці з іх закладзена традыцыйная для заходняга хрысціянства (як для аўтэнтычных гістарычных, так і для псеўдагістарычных стыляў) семантыка Каўчэга Выратавання альбо карабля, выцягнутага прамавугольнага нефа, а таксама вытворная ад папярэдняй структура трохнефавай базілікі. У шэрагу выпадкаў ідэйна-канфесійная праграма кататаліцкай царквы выяўляецца дадаткова ўвядзеннем у архітэктурную кампазіцыю папярочнага нефа – трансепта, што фарміруе прасторавае ядро збудавання ў выглядзе лацінскага крыжа. Пры аднанефавым варыянце лацінскі крыж выяўлены ў аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі ад падмуркаў, у крыжовых базіліках – на ўзроўні карніза збудавання. Амаль усе сучасныя касцёлы няўхільна адпавядаюць гэтай канфесійна-праграмнай ідэі, але пры гэтым прадстаўляюць значную колькасць арыгінальных варыяцый яе інтэрпрэтацыі ў кантэксце авангардных постмадэрнісцкіх канцэпцый.

Для заходнехрысціянскіх сакральных збудаванняў аўтэнтычных і псеўдагістарычных стыляў традыцыйным спосабам гарманізацыі, упарадкавання кампазіцыі заўжды з'яўлялася сіметрыя. У мясцовай каталіцкай архітэктурнай традыцыі часоў готыкі, рэнесанса і барока найбольш пашыранай была падоўжнавосевая сіметрыя, уласцівая аднанефавай ці базілікальнай структуры касцёла. Як сведчыць гісторыя айчыннай архітэктуры, у касцёлах готыка-рэнесанснага тыпу XVI – пачатку XVII стагоддзя падоўжная плоскасць сіметрыі збудавання была акцэнтавана размяшчэннем на галоўным фасадзе адной цэнтральнавосевай вежы, а ў больш позніх барочных касцёлах – дзвюх вуглавых вежаў, што падкрэслівала білатэральную (люстэркавую) сіметрыю галоўнага фасада. Прынамсі, гэтыя прыёмы размяшчэння вертыкаль-

ных дамінант кампазіцыі вызначаюць устойлівы архітэктурна-мастацкі вобраз каталіцкіх храмаў Беларусі гістарычных стыляў. Асіметрычнае размяшчэнне вышынных дамінант з'яўляецца толькі ў канцы XIX стагоддзя, разам з павевамі эстэтыкі мадэрна, напрыклад, адну асіметрычна пастаўленую вежу маюць неараманскія касцёлы ў Вілейцы і Мінску (св. Сымона і Алены) ці касцёлы ў стылі мадэрна ў Ражанцы і Солах. У сучаснай новай хвалі архітэктурнай эклектыкі менавіта па спосабу гарманізацыі архітэктурных мас (сіметрыя – асіметрыя) найбольш яскрава выяўляюцца канцэптуальныя стылістычныя кірункі – гістарызму і рэтраспектывізму ці пастмадэрнісцкай радыкальнай эклектыкі.

Накшталт таго, як у сучасным праваслаўным храмабудаўніцтве адметнай канфесійна-знакавай формай з'яўляецца тэма старажытнарускай закамары (паўцыркульнай аркі, якая завяршае частку сцяны, альбо дэкаратыўнай), у каталіцкіх храмах Беларусі лейтматывам фарміравання архітэктурнага вобраза з'яўляецца найперш двухсхільны дах з падоўжным вільчыкам, што падкрэслівае дынаміку кампазіцыі храма-карабля, сімвалічна – Каўчэга Выратавання. На галоўным фасадзе тарэц даху часцей за ўсё вырашаны ў выглядзе шчыта, схілы якога ўтвараюць прамы, тупы альбо востры вугал, што знакава надае нейкую "неагатычную" вобразнасць. Адрозна ад франтона, шчыт не мае гарызантальнага карніза, які замыкае яго ў трохвугольнік. Плоскасць шчыта непасрэдна працягвае сцяну фасада, надаючы яму большую вытанчанасць і вертыкальную дынаміку. Гарманічную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю многіх касцёлаў фарміруюць разнастайныя рытмічныя суадносіны аб'ёмаў і вянчаючых мас збудаванняў.

Паколькі істотным знакавым кампанентам сусветнага хрысціянскага дойлідства спрадвеку з'яўляецца вертыкальная дамінанта, адзначым, што для большасці сучасных касцёлаў Беларусі характэрны высокія чацверыковыя прызматычныя вежы пастаяннага сячэння, непадзеленыя візуальна на ярусы. Іх архітэктурны вобраз генетычна звязаны з сярэдневяковымі італьянскімі званіцамі-кампаніле, структура якіх (устойлівасць пры невялікім папярочным сячэнні) тлумачыцца спрыяльным кліматам Італіі і будаўніцтвам з натуральнага каменю. У айчыннай традыцыі сакральнага дойлідства вышынныя дамінанты, якія ўзводзіліся з цэглы, былі больш масіўнымі і падзяляліся па вертыкалі на ярусы, якія пастунова змяншаліся, каб зрокава надаць ім большую вытанчанасць. У архітэктуры сучасных касцёлаў вежы тыпу кампаніле звычайна накрыты чатырохграннымі шатрамі, вышыня якіх роўная боку аснавання, г. зн. некалькі больш высокімі, чым традыцыйныя для мясцовага дойлідства шатры-"каўпакі", вышыня якіх звычайна была роўнай палавіне дыяганалі аснавання. Акрамя таго, у авангардных аўтарскіх праектах строга пірамідальная форма шатра іншы раз наўмысна ўскладнёная і дэфармаваная.

Будаўніцтва сучасных касцёлаў з авангарднымі тэндэнцыямі ў стылістыцы ажыццяўляецца пераважна ў заходніх рэгіёнах Беларусі, дзе значная частка насельніцтва гістарычна мае каталіцкае веравызнанне. Да 1990-х гадоў у горадзе Баранавічы дзейнічаў толькі адзін касцёл Узвышэння Святога Крыжа, пабудаваны з дрэва ў 1924–1925 гадах у характэрным для часоў другой Рэчы Паспалітай стылі нацыянальнага рамантызму з элементамі неаготыкі і мадэрна. За апошнія 20 гадоў у гэтым буйным горадзе рэспубліканскага падпарадкавання ўзведзены тры манументальныя сучасныя святыні, якія вызначаюцца арыгінальнасцю і адначасова традыцыйнасцю архітэктурнай задумы. Для архітэктуры першага з іх касцёла св. Зыгмунта, змураванага з якаснай цёмна-чырвонай цэглы ў пачатку 1990-х, характэрна свабоднае выкарыстанне матываў і элементаў, запазычаных з гістарычнага вопыту айчыннага дойлідства (малюнак 1). Гэта трохнефавая базіліка з высокім сярэднім і шырокімі бакавымі нефамі, шырыня якіх уступамі звужаецца ў бок алтара. Тарэц цэнтральнай навы амаль цалкам займае зашкленне, каркас якога на шчыце фасада ўтварае ромб – сучасную трансфармацыю гатычнага акна-ружы. Арыгінальнасць вобразу збудавання надаюць дзве масіўныя трохвугольныя ў плане вежы, накрытыя аднасхільнымі дахамі, увенчанымі крыжамі. Лініі схілаў дахаў дубліруюцца рытмічным поясам вузкіх вертыкальных праёмаў. Мадэрнісцкая гульня геаметрычных формаў спалучаецца з канцэпцыяй гістарызму, выяўленай у архітэктоніцы святыні.

У 1998 годзе ў Баранавічах у адзіным архітэктурна-мастацкім ансамблі з трохпавярховым будынкам жаночага кляштара місіянерак узведзены асвячоны касцёл Божай Маці Фацімскай. Комплекс мае развітае прасторавае вырашэнне. З паўночнага боку да прамавугольнай навы касцёла з трохгранным галоўным фасадам прымыкае двухпавярховы кляштарны будынак. У яго вядзе шмат'ярусная вежа-званіца, ярусы якой паступова змяншаюцца па памерах. Мастацкую выразнасць ансамблю надае адзінства архітэктурных форм і каларыстычнага вырашэння, заснаванага на традыцыйным кантрасце белых сцен і чырвоных дахаў, шматкратным паўтарэннем матыву круглай люнеты-ружы і востравугольных форм, што ствараe пэўныя готыка-рэнесансныя рэмінісцэнцыі.

Парафіяльны касцёл Найсвяцейшай Тройцы ў Баранавічах кансекраваны ў 2002 годзе. Яго архітэктоніка заснавана на семантыцы лацінскага крыжа, утворанага асноўным прамавугольным нефам і больш нізкімі крыламі трансепта, накрытымі агульным двухсхільным дахам. Тарэц даха на галоўным фасадзе закрыты шчытом, грані якога ўтвараюць прамы вугал. Падобны шчыт завяршае фасад уваходнага аб'ёму-нартэкса. Для мастацкага вобраза святыні характэрныя паўтарэнні і рытмізацыя простых геаметрычных форм, у першую чаргу прамога вугла. Відавочна, што ў сучасным актыўным касцёль-

ным будаўніцтве ў Баранавічах дамінуе канцэпцыя гістарызму, для якога ўласціва апеляцыя да мясцовых традыцый і іх творчай інтэрпрэтацыі.

Малюнак 1. – Касцёл св. Зыгмунта, Баранавічы (фотаздымак А. Дыбоўскага)

У 1990–1997 гадах у Маладзечна па вул. Прытыцкага ўзведзены манументальны касцёл св. Іосіфа паводле праекта польскага архітэктара Лешака Качара (малюнак 2). Гэтае збудаванне вызначае не прамое ўзнаўленне традыцыйных кампазіцыйных прыёмаў, а сучасную інтэрпрэтацыю культурнага кода каталіцкай канфесіі. Асноўная тэма архітэктурна-мастацкага вобраза трохнававай дзвюхвежавай базілікі – скіраванасць увышыню, што выяўлена ў падкрэслена вертыкальных прапорцыях усіх элементаў. Высокія бакавыя навы рытмічна расчлянёны шырокімі эркерамі з вузкімі прасценкамі паміж імі, ствараючы цэлы лес вертыкалей. Зграбныя чацверыкі вежаў на галоўным фасадзе завершаны двух’яруснымі скразнымі металічнымі канструкцыямі – умоўна трактаванымі элементамі гістарычнай польскай касцёльнай архітэктуры. Завяршэнні вежаў і франтона маюць схілы, накіраваныя ўніз, пад вуглом да восі сіметрыі фасада, што стварае ўражанне распрасцёртых рук ці крылаў, дынаміку ўзлёту. Мажорнае каларыстычнае вырашэнне вонкавага аблічча святыні пабудавана на спалучэнні цёплых лакальных колераў.

У Гродна за апошнія 20 гадоў разам з вяртаннем старажытных каталіцкіх святынь пабудавана некалькі новых касцёлаў, архітэктура якіх вызначаецца творчай інтэрпрэтацыяй сучасных мастацка-стылявых напрамкаў, што шмат у чым вызначыла агульную спецыфіку каталіцкага будаўніцтва ўсяго рэгіёна. У канцы 1990-х гадоў у жылым раёне “Паўднёвы” ўзведзены касцёл Бязгрэшнага Зачацця Найсвяцейшай Дзевы Марыі (арх. А. Тараненка). Авангарднае гучанне традыцыйнай трохнававай базілікі надаюць шматгранныя формы галоўнага фасада і бакавых наваў, наўмысная ламанасць плоскасцей і ліній. Вось сіметрыі акцэнтавана V-падобнай канструкцыяй высокай званіцы, завершанай крыжам. Невысокі дах цэнтральнай навы на ўзроўні карніза рытмічна дэкараваны востравугольнымі шчыткамі-вімпергамі. Тую ж неагатычную тэму працягваюць шырокія аднасхільныя дахі бакавых наваў з буйнамаштабнымі вімпергамі. Да алтарнай часткі святыні прылягае двухпавярховая плебанія.

Яшчэ больш яскрава авангардныя неаканструктывісцкія тэндэнцыі выяўлены ў архітэктуры гродзенскага касцёла Божай Міласэрнасці ў мікраараёне Вішнявец, які ўзведзены ў 1999–2002 гадах (арх. А. Штэн, З. Казакевіч). Неардынарнасць архітэктурна-мастацкаму вобразу гэтай святыні надае ромбападобны план кафалікона, двухсхільны дах са схіламі трохвугольнай формы, асіметрычнае размяшчэнне галоўнага фасада, што надае яму дадатковую дынаміку, узмоцненую вертыкаллю званіцы. Алтарная частка касцёла злучана з двухпавярховым будынкам плябаніі і парафіяльнага цэнтра ў адзіны комплекс.

Малюнак 2. – Касцёл св. Іосіфа, Маладзечна
(фотаздымак У. Багданава)

Прыкладам найбольш радыкальнай эклектыкі ў Гродна з'яўляецца авангардная архітэктура каталіцкага цэнтра Найсвяцейшага Збавіцеля ў мікрараёне Дзевялтоўка, узведзенага ў 2000-х гадах (арх. А. Штэн, І. Казлоўскі, Т. Чорная). У архітэктуры комплекса інавацыйныя, нават эпатажныя мастацкія прыёмы відавочна дамінуюць над традыцыйнымі (малюнак 3).

Малюнак 3. – Каталіцкі цэнтр Найсвяцейшага Збавіцеля, Гродна
(фотаздымак Д. Салаша)

Цэнтральная нава базілікі перакрыта своеасаблівай двухбакова-пукатай абалонкай, якая працягнута наперад, ствараючы на галоўным фасадзе глыбокі 6-калонны порцік. Да яго з двух бакоў далучаны двухпавярховыя будынкі плябаніі і парафіяльнага цэнтра. З паўднёвага боку, за плябаніяй, размешчана вертыкальная дамінанта ансамбля – трохвугольная ў плане вежа-званіца, завершаная крыжам. Бакавыя навы рытмічна раскрапаваныя паўкруглымі апсідамі капэл. Экстравагантнае спалучэнне прамавугольных, трохвугольных і паўкруглых аб'ёмаў кантрастуе з глухімі роўніцамі сцен, тонкімі вертыкальнымі апорамі і вузкімі вокнамі, падобнымі да байніц. Адкрытая муроўка з чырвонай цэглы дапоўнена фрагментамі муроўкі з прыроднага каменю. Каркас уваходнага порціка фарміруе выразную кампазіцыю ў выглядзе буйнамаштабнага крыжа, дадаткова вылучанага колерам.

Шырокі спектр авангардных архітэктурных формаў прадстаўляюць сучасныя каталіцкія храмы горада Ліды. У 2002 годзе кансекраваны касцёл Бязгрэшнага Зачацця Найсвяцейшай Дзевы Марыі ўзведзены ў жылым раёне Слабада (малюнак 4).

Малюнак 4. – Касцёл Бязгрэшнага Зачацця Найсвяцейшай Дзевы Марыі, Ліда (фотаздымок А. Дыбоўскага)

Па сваёй архітэктоніцы гэта трохнефавая псеўдабазіліка (без верхняга асвятлення цэнтральнай навы). Постмадэрнісцкае неагатычнае аблічча архітэктуры святыні надае шматразова паўтораная тэма двухграннага эркера з аднасхільным трохвугольным пакрыццём. На бакавых фасадах аналагічныя эркеры чаргуюцца з высокімі вузкімі вокнамі, што рытмізуе прастору, падкрэслівае падоўжную дынаміку агульнай кампазіцыі. Алтарную частку дадаткова абкружае шэраг эркераў, накшталт гатычных капэл. Галоўны фасад фарміруюць пяць эркераў рознай вышыні. Асіметрыю кампазіцыі акцэнтуе левы ад уваходу, увенчаны крыжам эркер-званіца, які дамінуе па вышыні. Тэма крыжа неаднаразова паўторана ў аздобе званіцы. У мастацка-дэкаратыўным афармленні святыні выкарыстана таксама сакральная скульптура, кантраст адкрытай муроўкі з чырвонай цэглы з пабеленымі часткамі сцен, разнастайны рытм трохвугольных і трапецыяпадобных аконных праёмаў.

Авангардны варыянт неаготыкі новай хвалі прадстаўляе касцёл Святога Сямейства ў Лідзе, які пабудаваны ў пачатку 2000-х гадоў. Архітэктоніка збудавання традыцыйная – трохнававая базіліка з невялікімі рамёнамі трансепта. Неагатычны характар святыні надае адкрытая муроўка з цёмна-чырвонай цэглы, востравугольныя формы дахаў, люкарнаў, пінаклей, сігнатуркі. Аднак масіўная вежа на галоўным фасадзе пазбаўлена шатровага завяршэння, што стварае ўражанне наўмыснага адыходу ад традыцыі.

Яшчэ адзін касцёл у гонар Божай Міласэрнасці, які таксама ўзведзены ў 2000-х гадах у жылым раёне "Маладзёжны" горада Ліды, вызначаецца яскравай постмадэрнісцкай радыкальнай эклектыкай з элементамі неаэкспрэсіянізму. Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя збудавання мэтанакіравана дэфармавана

асіметрычнымі рознамаштабнымі і рознастылевымі прыбудовамі. Асабліва выразна гэта выяўлена ў вырашэнні галоўнага фасада з вежамі рознай вышыні і будовы. Пры даволі экстравагантным спалучэнні артаганальных і крывалінейных форм у мастацкім вобразе збудавання відавочны рэмінісцэнцыі неабарока.

У наш час назіраецца тэндэнцыя комплекснага будаўніцтва каталіцкіх святынь і будынкаў плябаній, кляштараў і парафіяльных цэнтраў у адзіным ансамблі. Горадабудаўнічая ансамблевасць здаўна ўласцівая каталіцкаму дойлідству, што абумоўлена спецыфікай гістарычнага фарміравання планіровачнай структуры заходнееўрапейскіх гарадоў. Паняцце архітэктурнага ансамбля бярэ свой пачатак з антычнага дойлідства ў прамой сувязі з паняццем гармоніі, што забяспэчвала сугучнасць і суразмернасць частак у цэлым. Сучаснае разуменне архітэктурнага ансамбля таксама зыходзіць з ідэі гарманічнага адзінства і цэласнасці, аднак з прычыны сучаснай стылізацыі храмаў у ансамблі могуць прысутнічаць пэўныя мастацкія калізіі. Акцэнт у ансамблі звычайна ставіцца на суадносінах знешніх фармальных і стылістычных прыкмет.

Удалым прыкладам сучаснага вырашэння ансамбля можа быць комплекс касцёла св. Антонія Падуанскага і францысканскага кляштара ў Слуцку, які пабудаваны ў 1992–2000 гадах. Яго архітэктурна-мастацкі вобраз вызначаецца выкарыстаннем матываў і элементаў, запазычаных з гістарычнага вопыту заходнееўрапейскага сакральнага дойлідства, напрыклад францысканскага манастыра ў Равэне (Італія). Для будаўніцтва жабрацкага ордэна францысканцаў увогуле ўласцівы падкрэслены аскетызм, прастата і яснасць архітэктурнай мовы. Кампактны аднававы аб'ём касцёла ў Слуцку накрыты двухсхільным дахам з двухгранным шчытом на галоўным фасадзе, схілы якога ўтвараюць прамы вугал. Уваход афармлены 6-калонным порцікам з надбудовай над ім, што вядзе на хоры. З паўднёвага боку да фасада прылягае масіўная прызматычная вежа, якая па прапорцыях нагадвае італьянскія кампаніле, але накрытая традыцыйным для беларускага дойлідства невысокім шатром-“каўпаком”. Грані вежы ўверсе прарэзаны крыжападобнымі праёмамі з вітражамі. Па баках алтарнай часткі сіметрычна размешчаны двухпавярховыя будынкі кляштара з высокімі двухсхільнымі дахамі, аскетычнае аблічча якіх ажыўляюць рытмічныя трохвугольныя люкарны. У формах і прапорцыях ансамбля, адкрытай муроўцы з чырвонай цэглы відавочныя рэмінісцэнцыі раманскага стылю. Характэрна, што ў сярэдневяковых італьянскіх саборах званіца-кампаніле ставілася звычайна толькі з аднаго боку фасада.

Паводле аналагічных прынцыпаў стварэння ансамбля ўзведзены яшчэ адзін сучасны кляштар ордэна францысканцаў у Докшыцах Віцебскай вобласці – аднанававы касцёл Найсвяцейшай Тройцы с двухсхільным дахам і акном-ружай на шчыце галоўнага фасада, узведзены ў 1991–1994 гадах (праект архітэктурнай групы «Рэнавабіс»). Аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю ўвенчвае вышынная дамінанта, асіметрычна пастаўленая вежа тыпу італьянскай кампаніле. Высокі прызматычны чацверык вежы-званіцы накрыты пакатым шатром і ўверсе прарэзаны вузкімі арачнымі вокнамі, па тры з кожнага боку. Фасадную грань вежы аздабляе скульптура папы Яна Паўла II, размешчаная ў арачнай нішы-табернакулі. У 2001–2002 гадах з паўночнага боку да касцёла прыбудаваны двухпавярховы кляштарны корпус. У архітэктурным вырашэнні ансамбля шырока выкарыстаны бутавы камень (агароджа, падпорныя сценкі каскадных тэрас, малыя архітэктурныя формы), што надае яму асабліва суровы аскетычны выгляд. Істотную ролю ў мастацкім вобразе ансамбля займае змураваная з прыроднага каменю трохпралётная ўваходная брама дынамічнай рознавышыннай кампазіцыі, якая гарманічна спалучае паўцыркульныя арачныя і вастравугольныя формы.

Выразным творам сучаснай авангарднай сакральнай архітэктуры з'яўляецца касцёл св. Іосіфа ў горадзе Скідаль (2004), які размешчаны каля шашы “Мінск – Гродна”. Яго яркае каларыстычнае вырашэнне і дынамічны сілуэт эфектна выступаюць на фоне жылой забудовы. Своеасаблівы архітэктурна-мастацкі вобраз святыні заснаваны на нетрадыцыйнай кампазіцыі і інверснай дынаміцы аб'ёмаў з абрэзамі схілаў дахаў, якія нарастаюць у бок алтара. Незвычайнымі з'яўляюцца формы званіцы і яе завяршэнне ў выглядзе фігурнага шпіля.

Касцёл Маці Божай Фацімскай у Жодзіна ўзведзены ў 1996–2003 гадах (арх. І. Кныш) – яскравы ўзор сучаснай каталіцкай архітэктуры постмадэрна з элементамі неаготыкі новай хвалі (малюнак 5).

Аднанававы аднавежавы касцёл разам з прыбудаваным да яго будынкам плябаніі ствараюць цэласную ансамблевую кампазіцыю, насычаную гарманічным рытмам вастравугольных формаў і вышынных дамінант. Фасады раскрапаваны трохпралётнымі рызалітамі, завершанымі вастравугольнымі вімпергамі, якія падкрэсліваюць семантыку крыжа ў кампазіцыі святыні. Маляўнічы сілуэт ансамбля фарміруюць своеасаблівыя шатровыя завяршэнні вежаў над касцёлам і плябаніяй.

Цікавы ўзор постмадэрнісцкай інтэрпрэтацыі традыцый каталіцкай архітэктуры прадстаўляе касцёл св. Пятра і Паўла ў Івацэвічах. Традыцыйнай аднанававай архітэктоніцы святыні нададзена наўмысная асіметрыя, створаная з дапамогай рознай глыбіні вежаў на галоўным фасадзе, прыбудовы з паўночнага боку двухпавярховай плябаніі і дыяганальна пастаўленай высокай званіцы тыпу кампаніле. Шматлікія вастравугольныя формы падкрэсліваюць неагатычную стылістыку ансамбля. Іншы постмадэрнісцкі варыянт радыкальнай эклектыкі прадстаўляе архітэктура касцёла св. Пятра і Паўла ў Капылі.

Кампактны аднававы аб'ём фланкаваны на паўночна-ўсходнім вуглу чацверыковай вежай з своеасаблівым пластычным лучковым завяршэннем і акном-ружай, што надае галоўнаму фасаду неардынарнасць і вытанчанасць. У мастацкім вобразе святыні важнае значэнне мае каларыстычнае вырашэнне, пабудаванае на спалучэнні белага колеру ў ніжняй частцы сцен і ярка-чырвонага ў верхняй.

Малюнак 5. – Касцёл Найсвяцейшай Божай Маці Фацімскай, Жодзіна (фотаздымак А. Дыбоўскага)

Канцэпцыя сучаснай радыкальнай эклектыкі прагледжваецца ў архітэктуры цэлага шэрагу касцёлаў, узведзеных у 2000-я гады, такіх як каталіцкія святыні ў Гомелі; райцэнтрах: Жабінка, Свіслач, Ваўкавыск, Лагойск (малюнак 6), Гарадок, Воранава; у вёсках Беліца і Бердаўка Лідскага раёна, Азёрцах Глыбоцкага, Астрыне Шчучынскага, Волма Дзяржынскага, Юрацішках Іўеўскага раёна і інш.

Малюнак 6. – Касцел св. Казіміра, Лагойск (фотаздымак У. Багданава)

Заключэнне. Мастацкая мова сучаснай сакральнай архітэктуры канцэптуальна адмаўляе кампазіцыйны аскетызм, акцэнтуе пластычнасць формы, дынамічную асіметрыю, наўмысныя інверсіі ў інтэрпрэтацыі гістарычнай архітэктурнай класікі. Пры гэтым відавочна, што прынцыпы формаўтварэння ў сучасным каталіцкім храмабудаўніцтве Беларусі абумоўлены дамінаваннем ідэйна-канфесійных стэрыятыпаў, арыентаваных на гістарычныя заходнееўрапейскія стылі з іх разуменнем ідэальных форм і прапорцый, а таксама на этнічныя эстэтычныя стэрыятыпы, выпрацаваныя традыцыйным айчынным дойлідствам, што спрыяе захаванню самабытнасці і выяўляе менталітэт народа.

ЛІТАРАТУРА

1. Габрусь, Т. Мастацкая мова архітэктуры сучасных касцёлаў Беларусі / Тамара Габрусь // Наша вера. – № 2 (64). – 2013. – С. 60–66.
2. Глобус Беларусі : праект А. Дыбоўскага [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: //www.globus.tut/by.
3. Каталіцкія святыні : Мінска-Магілёўская архідыяцэзія [Тэкст і фота А. Яроменкі]. – Ч. 1. – Мінск : “Про Хрысто”, 2003. – 255 с.
4. Морозов, И.В. Герменевтика зодчества / И.В. Морозов. – Минск : Стринко, 2009.
5. Устинович, Е. Между Востоком и Западом: культовая архитектура Польши второй половины XX века / Е. Устинович // Архитектура и строительство. – 2007. – № 9. – С. 36–40 ; № 10. – С. 38–41.
6. Шамрук, А.С. Строительство католических и протестантских храмов / А.С. Шамрук // Современная Беларусь : энциклопед. справ. : в трех томах. – Минск : Белорус. наука, 2007. – Т. 3 : Культура и искусство. – С. 333–337.

Паступіў 06.06.2016

RELEVANCE OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC EXPRESSIVENESS OF MODERN BELARUSIAN CATHOLIC CHURCHES

T. GABRUS

The interaction of tradition and innovation in the architecture of more than 80 modern churches of Belarus are analyzed. It has been found that the principles of formation in modern construction of catholic churches due to the dominance of the ideological stereotypes of religions, which are focused on historic Western style, as well as aesthetic, ethnic stereotypes. The artistic language of modern temples there is a free interpretation of the historical architectural classics, emphasizes the plasticity of forms, asymmetry, semantic inversion.

Keywords: *modern architecture of catholic churches in Belarus, confessional and ethnic art stereotypes, tradition and innovation.*